

GIRONA, CAPITAL JURISDICCIONAL DE LA CATALUNYA CONVULSA DELS ANYS 1630¹

JOSEP CAPDEFERRO I PLA

El treball té per marc precís els anys 1635-37. El seu objecte és la transferència de Barcelona a Girona de la plana major de les institucions virregnals de Catalunya (la Reial Audiència, la Batllia General, l'ofici del mestre racional...) i el seu personal. Durant vint-i-un mesos, la ciutat de l'Onyar esdevindria l'autèntica capital jurisdiccional del Principat. Tal situació, sens dubte font de molts beneficis per als gironins, no estaria exempta d'ombres de diversa naturalesa: el malestar i bloqueig d'una Barcelona que s'havia fet molt forta davant la monarquia —i en patia el càstig consegüent—, penalitats del trànsit continu de gent i material, un major allunyament de l'administració de l'alta justícia règia respecte als operadors jurídics i la societat, preus prohibitius... i la provisionalitat inherent a la certesa que, tard o d'hora, els tribunals retornarien a llur seu natural i, per a molts, l'única constitucional: el cap i casal català.

paraules clau: **Girona, virregnat, 1635-1637, capital del Principat**

GIRONA, CAPITAL JURISDICCIONAL DE LA CATALUNYA
CONVULSA DELS ANYS 1630

Per ordre de Felip III (IV de Castella), des del 4 de maig de 1635 fins a la darrereria de gener de 1637 els principals tribunals i institucions reials a Catalunya tingueren Girona com a seu i lloc de treball. Sorolloses discrepàncies entre la monarquia i la ciutat de Barcelona i el context internacional —primer prebèl·lic, després de guerra oberta amb França— provocaren que durant vint-i-un mesos la ciutat de l'Onyar exercís com a capital del Principat, almenys en l'aspecte jurisdiccional i en bona part polític. Ens disposem a analitzar tal situació, a apuntar-ne les múltiples i molt diverses implicacions, alguns costos i beneficis en l'àmbit econòmic i humà, el ressò cara enfora i altres elements. Ja avancem que aquesta efímera capitalitat gironina —o el confinament de les institucions a Girona, depèn d'on es miri— no deixà gaire bona im-

pressió. Tenim el propòsit de fer-ne un balanç actualitzat amb documents d'arxiu de diferent naturalesa.² Alguns testimonis ens salpebraran el text amb denúncies d'insalubritat a les ribes de l'Onyar, temperatures extremes, preus prohibitius, etc. Són factors anecdòtics que no han d'eclipsar els problemes de fons que suscita el tema amb què volem retre homenatge a l'enyorat Dr. Marquès: la malsana subjecció de la justícia a la política règia en la Catalunya de mitjan dècada de 1630, que conduiria la jurisdicció règia i els seus homes a una espiral de negligència i de descrèdit. Des d'aquesta, resultaria cada cop més difícil sintonitzar amb els operadors jurídics i les corporacions del país, vindicatiu d'un republicanisme de patró pactista. En un marc d'enfrontament creixent entre dues formes tan diferents de percebre l'espai públic, el país s'abocaria a la ruptura de 1640 i la secessió de la monarquia hispànica.³

EL MARC POLÍTIC DEL TRASLLAT DE LES INSTITUCIONS
REIALS A GIRONA

Els anys 1626 i 1632, el fracàs estrepitos dels dos períodes de sessions de Corts que Felip III (IV) celebrà als catalans fou simptomàtic de fins a quin punt la monarquia hispànica i una bona part dels sectors capdavaners de la societat política catalana parlaven llenguatges diferents i defensaven projectes inconciliables. Els escenaris de la discrepància eren nombrosos: la corona defugia veure augmentada la coerció sobre el seu compromís

2. Principalment aportem dades de fons de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), de l'Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), dels arxius comarcals de les Terres de l'Ebre i la Segarra (ACTE i ACSG) i dels municipals de Girona i Vic (AMGi i AMVi).

3. Per al context d'aquest treball: J. H. Elliott, *La revolta catalana, 1598-1640*, Barcelona, Ed. Vicens Vives, 1966; J. Busquets, *La Catalunya del Barroc vista des de Girona. La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, 2 vols., Barcelona, Ajuntament de Girona i Pub. de l'Abadia de Montserrat, 1994. E. Serra (coord.), *La revolució catalana de 1640*, Barcelona, Ed. Crítica, 1991; A. Simon i Tarrés, *Els orígens ideològics de la revolució catalana de 1640*, Barcelona, Pub. de l'Abadia de Montserrat, 1999.

1. Aquest text s'emmarca en dos projectes de recerca: a) SEJ2006-15051-C03-01 del MEC, «El derecho histórico en los pueblos de España: ámbitos público y privado (siglos XII-XXI)», dirigit per T. de Montagut; b) HUM2005-01953/HIST del MEC, «Cataluña en la España moderna: memoria histórica y proyecto político», dirigit per J. Albareda.

d'observar el dret català; la província refusava l'assumpció de serveis armats regulars inèdits; se succeïen ofensives fiscals a escala municipal i estamental considerades intolerables...

Les nafres d'haver-se posat en entredit el dret dels consellers barcelonins a romandre amb el cap cobert davant el cardenal-infant Ferran a les Corts de 1632 encara supuraven quan, a finals de gener de 1634, arribà al cap i casal una ordre de mal pair: la de presentar els comptes municipals a l'Ofici del mestre racional, on es calcularia la porció de les imposicions suposadament degudes a les arques règies. No era pas un imperatíu inèdit: un altre de similar havia fracassat a principi de la dècada de 1620. El rebuig visceral que hi oposarien els dirigents barcelonins faria esclatar amb més força que mai la controvèrsia coneguda com dels quints i de la clau de compte. El virrei, el duc de Cardona, no aconseguiria vèncer la indocilitat del Consell de Cent. Al contrari, cadascun dels seus gestos enrariria més l'ambient a Barcelona. Al pic de l'estiu, optaria per marxar cap a Perpinyà. S'instal·laria al Rosselló juntament amb molts dels seus ministres i oficials durant una llarga temporada. Allí s'instauraria un règim d'una certa excepcionalitat institucional per cobrir el flanc dels Comtats davant el perill contrastat d'un trencament de la pau amb França. S'hi seguiria administrant l'alta justícia criminal del país, íntimament vinculada amb el lloctinent general.⁴ Les dues sales civils de la Reial Audiència, en canvi, veurien suspesa la seva activitat *sine die*: estarien prorrogades, en el lèxic de l'època. Ja el setembre de 1634 corria el rumor que el més alt òrgan de justícia de l'aparell virregnal a Catalunya podia ser desplaçat fora de Barcelona, a Tarragona concretament. En són testimoni les afinades cròniques del cèlebre juriconsult Joan Pere Fontanella als edils de Tortosa, que el tenien aconducat.⁵ Potser la idea d'infligir una punició exemplar a la indòcil capital del Principat era més reculada del que es creia fins ara?⁶ El sol fet de fer circular l'amenaça de privar-la dels principals tribunals que animaven la seva centralitat política i la seva vida jurisdiccional podia generar efectes positius: podia fer desistir el Consell de Cent de la seva insubordinació, i evitar una cadena d'emulacions d'edils de la resta de ciutats, viles i llocs de Catalunya. La monarquia estava determinada a aprofitar la conjuntura prebèl·lica que es

respirava al país per demanar sacrificis als municipis. Era, per tant, inevitable desautoritzar qualsevulla velleïtat contestatària.

Molts juristes, el mateix Fontanella entre ells, maldarien per la via de la conciliació de Barcelona amb la monarquia, tot i que no serien escoltats per sectors més radicals de l'espectre polític local.⁷ I és que no se'ls escapava fins a quin punt l'administració de la justícia, una de les funcions cabdals del rei, constituïa un dels àmbits essencials per al bon govern i el manteniment de la pau pública.⁸ A fe que ja tenien prou motius per queixar-se de la descura de què tal administració havia estat objecte a Catalunya des de l'inici del regnat de Felip III (IV). Una qüestió aparentment menor però molt significativa la il·lustra: la gran trigança dels escrivans de manament en la collació de les conclusions de la Reial Audiència als registres preceptius. Aquesta negligència començaria cap a 1624, a la llum del dietari de la visita del regent Bayetolà a cavall de 1635 i 1636;⁹ quedaria retratada per sempre als llibres de conclusions de la mateixa Audiència de la mà interessada de Diego Monfar i Sors, que assumiria la missió de regularitzar-los a finals de la dècada de 1640, quan una bona part de Catalunya encara estava sota l'obediència a Lluís XIV de França.¹⁰

Cal dir que la inoperància perllongada de la Reial Audiència civil i de mecanismes annexos,¹¹ provocada per la combinació de factors diversos —la instal·lació del virrei, el canceller i el regent substituït a Perpinyà, més la malaltia d'un home clau com el regent la Cancelleria—

7. ACTE, FT, vol. 17 (CR), Joan Pere Fontanella, 7.II.1635: «La matèria del quint de Barcelona se està en lo matex estat en què estava, y encara sempre me apar que lo que fem és més prest donar passos atràs que en avant. (...) Lo més mal que té lo negoci és que no volen demanar concells a ningú, en particular a juristes, que no-ls han consultats de abans de Corpus ensà ni dit paraula, sinó a mi que anàs a Perpinyà a informar al virrey, y no altre cosa xica ni gran, ni may pus me n'han parlat, que lo Concell matex ho vol fer tot de son cap, y lo que coniecturam és que may se farà res, perquè és impossible que lo Concell tot unit may se resolga en res de concert y no [h]u volen fiar a ningú, y axí estam com Déu vol».

8. *Ibidem*: «Ha-s tornat fer prorrogatió per a [dia] 22. Déu nos tinga de sa mà, que estam en mal estat sens ministrar-se iustítia, y a la postre és de témer alguna danyosa resolució de Madrid.» Sobre la sacralitat de l'administració de justícia en les societats del nostre context, J.-M. Carbasse i L. Depambour-Tarride (dir.), *La conscience du juge dans la tradition juridique européenne*, París, PUF, 1999.

9. ACA, Generalitat (Gen.), Règia Visita (R. V.), vol. 82, instruccions al comissari especial Pere Boix, al canceller, al regent de protonotari Miquel Pérez, etc. Sobre la visita de Bayetolà, vegeu nota 58.

10. ACA, R. A., Conclusions civils, vol. 137, anotació del fol. 216r. Hi ha conclusions corresponents als primers sis mesos de 1633 entre el fol. 119r i el 215v i del 318v al 348r. Del fol. 216r al 318v hi figuren resolucions dels set primers mesos de 1634. Vegeu als fol. 310v i 318v altres anotacions simptomàtiques d'una feixuga labor de collage. Als fol. 352v-394r es troben resolucions dictades des de Giroana entre juny i desembre de 1635 —n'hi ha més, de posteriors, als primers 39 folis del vol. 138.1. *Ibidem*, vol. 138.2, fol. 131r, nova denúncia de la incúria i la transgressió de la llei dels escrivans de manament de l'època de Felip III (IV).

11. Pensem, per exemple, en els que encapçalava el canceller per resoldre conflictes competencials entre jurisdiccions laiques i eclesíastiques. V. Ferro, *El Dret Públic Català*, Vic, Eumo Ed., 1987, p. 128 i s. J. M. Marquès, «Tribunals peculiars eclesíastico-civils de Catalunya: les contencions i el breu», en *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. II, Barcelona, 1984, p. 381-392. Vegeu també infra notes 32 o 34.

4. ACA, Reial Audiència (R. A.), Conclusions criminals, vol. 44, quadernet inicial amb conclusions dictades amb regularitat a Perpinyà des d'agost de 1634 fins a setembre de 1635. En canvi, *ibidem*, Provisions verbals criminals, vol. 9, no hi ha res entre agost de 1634 i la tardor de 1636.

5. ACTE, Fons de Tortosa (FT), vol. 17 de correspondència rebuda (CR), 13.IX.1634: «Assí [a Barcelona] no [h]y ha cosa nova, sinó que ara diuen que anam a Tarragona, que me'n folgaria per ser més prop de aquí, que algun dia m'[h]i tindrian que no s'[h]o pensarian». Nota: La satisfacció es fingia per complaure el client.

6. J. H. Elliott, *op. cit.*, p. 284, en fixava la concepció cap al desembre de 1634, en el transcurs d'una visita del magistrat Felip Vinyes a Madrid per buscar amb el Consell Suprem de la Corona d'Aragó sortides polítiques al conflicte barceloní. Per al tema que ens ocupa, vegeu també p. 285-288, 302 o 306. Nota: treure l'Audiència de Barcelona com a mesura de pressió política ja havia estat suggerit en episodis històrics més antics, J. L. Palos, *Els juristes i la defensa de les Constitucions*, Vic, Eumo, 1997, p. 115.

hauria estat menys lesiva sense la macrocefàlia de la planta jurisdiccional règia al Principat.¹² I el país encara faria prou sort que a últims de febrer de 1635, atenent a criteris d'oportunitat i teleològics més que no pas a preceptes i al rigor d'esquemes institucionals, la majoria de magistrats de les tres sales del Reial Consell —només dos en discreparien— evitessin la paràlisi total de la maquinària jurisdiccional. Com? Admetent que seguissin entrant causes a la Reial Audiència i es continuessin cometent a relators; és a dir, deixant que s'avancés feina i s'estudiessin dossiers, en espera de la represa de les sessions deliberatives i conclusives.¹³

A mesura que transcorregué el 1635 i es fes més versemblant l'enfrontament amb França, es consolidaria i difondria la idea que el virrei i les seves institucions auxiliars havien d'ubicar-se prop de Perpinyà, per exemple a Girona.¹⁴ Així, una mesura forjada conjunturalment i fruit d'un rampell es podria reciclar en decisió política cridada a solucionar un problema més gros: el desplaçament de l'epicentre polític català als Comtats per l'eventualitat de la guerra. Formalment, el factor defensiu —i, cínicament, el bé de la província— serien els esgrimits en l'ordre reial que disposaria el trasllat institucional que ens ocupa. Dictada en el si del Consejo Supremo de la Corona de Aragón, a Madrid, el 31 de març del 1635, s'adreçava en aquests termes al virrei duc de Cardona:

«Porque ahora no podéis venir a Barcelona respecto de la falta que haríades a las fronteras y la Real Audiencia no está bien separada de vos, mirando por la mayor commodidad de essa provincia os ordeno y mando que os vengáis a Gerona y que vaya a asistir luego con vos la dicha Real Audientia.»¹⁵

Suposadament el mateix virrei, l'expert en la realitat de Catalunya de més rang que hi tenia la corona, intentaria que Madrid mudés la seva resolució.¹⁶ No hi reeixiria. Serien més fortes les contingències i rauxes de la política de cort, que a l'edat moderna podien donar lloc a la reubicació arbitrària de tot un aparell de govern d'un dia per a l'endemà, amb el que això representava.¹⁷ Amb

12. L'evocació generalitzada de causes a la Reial Audiència, alimentada per múltiples vies —V. Ferro, *op. cit.*, p. 110 i s.—, havia conduït al menysteniment de la justícia ordinària de veguers, tribunals d'apel·lacions —en les demarcacions on existien— i batlles.

13. ACA, R. A., Conclusiones civiles, vol. 137, fol. 349r-352v (28. II.1635).

14. ACTE, FT, vol. 17 (CR). Un operador jurídic molt ben connectat com Fontanella el 14.III.1635 tot just acabava de conèixer el rumor de la represa de la Reial Audiència fora de Barcelona, sense saber on. El 21.III precisaria —sempre com a rumor— que la destinació seria Girona; ho confirmaria el dia 28.

15. La transcrivim d'ACA, Mestre Racional (M. R.), vol. 757, fol. 147v-148r.

16. ACTE, FT, vol. 17 (CR), Fontanella, 21.III.1635: «Diu tothom que va la Audiència a Gerona, y que axí se és resolt en la cort, sinó que lo virrey ha replicat. No sé si serà axí.»

17. Vegem el desencís del patrici gironí Jeroni de Real per la volatilitat de moltes decisions de cort, tot comentant el trasllat que ens ocupa: J. Busquets, *La Catalunya del Barroc*, cit., vol. II, p. 37. Sobre el trànsit de l'ideal de capitalitats itinerants a fixes en la cultura política moderna, J. A. Maravall, *Estado moderno y mentalidad social*, Madrid, Alianza, reed. 1986, vol. 1, p. 149. Com a paradigma de trasllat per decret amb fonaments dubtosos, l'efímer de la cort dels Àustria de

la conseqüència, entre d'altres, d'obrir més la rasa amb les institucions de legitimitat ascendent i els influents operadors jurídics del Principat, amb interessos propis —i ben legítims— en joc. Per a tots ells, aferrats a un sistema judicial finisecular —a conveniència, cal dir-ho—,¹⁸ era un despropòsit qualsevol mesura que posés en perill l'estabilitat del sistema d'administració de la justícia, pilar de l'autoritat i de l'*auctoritas* del rei —ja ho hem apuntat. L'única cosa positiva del trasllat dels alts tribunals a Girona seria que com a mínim es reactivarien els que portaven temps en suspens. El de contínues prorrogacions durant gairebé un any havia estat el pitjor escenari de tots, sens dubte.

L'ORGANITZACIÓ I L'EXECUCIÓ D'UN TRASLLAT DE GRAN ENVERGADURA

El dia 11 d'abril el duc de Cardona, en consonància amb el mandat rebut de Felip III (IV) i amb l'aval del Reial Consell de Catalunya, anunciaria des de Perpinyà el mudament de la seva residència a Girona, ordenaria que s'hi transferissin sense dilacions totes les institucions del seu aparell i hi convocaria la represa dels treballs de la Reial Audiència per al 4 de maig.¹⁹ El testimoni més nítid que hem trobat de la transmissió de tals instruccions a subordinats de diferents nivells és al fons arxivístic de l'Ofici del mestre racional.²⁰ S'hi aprecia una enorme i comprensible preocupació per la sort dels seus documents. Extraviar-ne alguns podia comportar conseqüències nefastes per a les arques de la corona!

«Ab advertèntia que al temps se trauran de dit Offici de mestre racional per a aportar a Gerona los llibres de pragmàtiques, de comptes, de significacions, de quintos y dècimas, presentacions de impositions, de oficials reals y demés processos, papers y plicas de comptes de impositions y oficials triennals tocants a l'exercisi de dit Offici se'n<s> fassa nota molt particular, y que la persona a qui se entregaran firme àpocha de rebuda o altre legítima cauthela, que nos en virtud d'esta y del poder donat per sa magestat dispensam y derogam per est effecte qualsevol pragmàtiques y ordinacions reals, visitas o altres statuts haje en contrari per convenir axí al servey de sa magestat y benefici públich.»

El lloctinent del mestre racional concretaria les directrius de son cap el mateix dia 11, també de Perpinyà estant. I ho faria insistint a extremar les precaucions sobre la seguretat dels papers. Qui ignorava que aquests podien, també, ser objecte de pillatge?

Madrid a Valladolid el 1601, on incidiria decisivament —i d'on trauria grans rèdits— el secretari regi Pere Franquesa, J. M. Torras Ribé, *Po-ders i relacions clientelars a la Catalunya dels Àustria*, Vic, Eumo, p. 165 i s.

18. J. Capdeferro, «Joan Pere Fontanella (1575-1649?): el Dret al servei de la Pàtria», dins J. Albareda (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, Eumo Ed., 2001, p. 51-70.

19. ACA, Cancelleria (Canc.), vol. 5579, fol. 23v i s. Als 25v-26r hi ha el text de la crida pública general.

20. ACA, M. R., vol. 757, fol. 147v i s. Els paràgrafs que transcrivim corresponen a fol. 148r-v i 149r.

«[Pidan] vuestras mercedes al señor thesorero uno o más comissarios pera que vengan acompañando las cargas de dichos papeles tomando en los lugares gente armada para su seguridad.»

L'esmentat lloctinent del mestre racional no donaria lloc a vacil·lacions dels seus oficials en relació al trasllat, ans bé els assabentaria del rigor amb què es tenia pensat actuar contra els renitents i els poc puntuals. Només un dels cinc coadjutors de l'Ofici, d'edat provecta i salut delicada, Josep Maduixer, es veuria excusat de desplaçar-se amb els col·legues de despatx. Romandria a Barcelona amb l'encàrrec d'enviar-los noves remeses de documentació i de custodiar les claus de les sales on s'havia treballat fins aleshores. De fet, Maduixer trigaria pocs mesos a resignar l'ofici en la persona del seu fill²¹ —el trasllat a Girona acceleraria les jubilacions dels menys àgils?

La pregunta clau és: tres setmanes bastarien per executar una mudança de tal envergadura? I és que ni les coses ni les persones a desplaçar eren precisament poques. Al canceller, regent la Cancelleria i doctors de la Reial Audiència s'hi havien de sumar el lloctinent de mestre racional i els seus coadjutors ja referits i la plana major de la Batllia General. I, tot darrere, una nodrida nòmina de personal auxiliar com algutzirs ordinaris i extraordinaris, escrivans de manament, de registre i escrivans peticioners supernumeraris, verguers, els procuradors fiscal i patrimonial, advocats i procuradors de pobres, el lloctinent d'escrivà de ració, receptors, etc. i, no pas menys nombrosos, els seguicis personals de tants ministres i oficials i en alguns casos potser llurs famílies.

El jutge de cort Pau Guiamet, nebot polític del gironí que fóra regent del Consell Suprem de la Corona d'Aragó Salvador Fontanet (†1633) i, per tant, bon coneixedor dels cercles d'influència de la ciutat de l'Onyar,²² seria el comissionat per obrir camí a tot aquest cúmulo de dignitaris i gent de llur entorn i aconseguir-los tant allotjaments personals com estances per dur a terme les audiències i reunions.²³ No tindria pas molt temps de marge. La primera casa en què fixaria la seva atenció per al virrei, versemblantment per als seus col·laboradors més immediats, i també per acollir solemnement les primeres sessions de treball del Reial Consell, seria la dels pubills de Cruïlles, al carrer Ciutadans, a la finca on avui

té la seu la Cambra de la Propietat Urbana.²⁴ La idea seria ocupar-la només provisionalment, en espera que estigués preparat un immoble de capacitat superior a cavall de les residències dels Raset de Trullàs, dels hereus de don Bonaventura de Lanuça, de misser Vergés, dels hereus de Tafurer i dels hereus de Sampsó. Aital residència, al mateix carrer de Ciutadans, s'estendria entre el carrer del Pou d'en Rossinyol —actualment de Joaquim Pla i Cargol— i les dependències de la taula de comuns dipòsits de Girona connexes a la casa del municipi —«ço és des de la casa de l'administrador de la taula de la dita ciutat *exclusive* fins lo primer carrer qui va des de dit carrer dels Ciutedans al monestir dels [carmelites] Descalsos».²⁵ La Batllia General i l'Ofici del mestre racional estarien cridats a treballar en diverses sales de l'edifici del pallol de Girona, rere la plaça del Vi, on se'ls afegirien els magistrats i notaris de la Reial Audiència. L'ocupació de tals espais per a estadants tan significats seria determinant perquè als jesuïtes, establerts a l'àrea molt propera de Sant Martí Sacosta, se'ls donés, finalment, permís per dur a terme una anhelada operació de cirurgia urbanística: la modificació i l'eixamplament del traçat de dos carrers, a migdia i a ponent del seu convent i col·legi.²⁶

Les gestions de Guiamet serien un èxit. N'és el millor testimoni la posada en funcionament prou puntual i regular de tota la maquinària règia a Catalunya pocs dies després del 4 de maig inicialment previst, a desgrat de la intensa pluja caiguda.²⁷ Així, les sales civils de la Reial Audiència ja tindrien alguns magistrats dictant provisions el 7 de maig;²⁸ la Batllia General estaria expedint comunicacions el dia 8²⁹ i una lletra executòria de privilegi de batlle local el dia 9;³⁰ el mateix dia 9 l'Ofici del mestre racional trametria les seves primeres lletres. Per cert, seria la institució que marcaria amb més solemnitat la nova ubicació als seus registres, amb un explícit esperit d'abnegació.³¹ El mecanisme d'activació més retar-

24. Vegeu una recreació dels espais indicats en aquest paràgraf a J. Canal, E. Canal, J. M. Nolla i J. Sagera. *La ciutat de Girona l'any 1535*, Girona, Ajuntament de Girona, 1995, p. 22-23.

25. AMGi, MAM 238, fol. 36v-37v (3.V.1635).

26. ACA, Batllia General (B. G.), vol. 905, fol. 47v-48r (23.VI.1635).

27. ACA, B. G., vol. 955, fol. 63v-64r, carta de 12.V.1635 de Tomàs Fontanet al duc de Cardona: «Stoy [h]oy en el consistorio solo con el doctor Xammar por no haver llegado don Acasio de Ripoll con el libro de la 'mulassa', y no me espanto que no haja querido aventurar a que se mojasse el libro por las grandes aguas que hemos tenido acá y se escribe han tenido en Barcelona.» Vegeu l'ordre específica del transport del llibre de la 'mulassa' a ACA, Canc., 5579, fol. 52r (25.IV.1635).

28. ACA, R. A., Provisions verbals civils, vol. 44. Les conclusions civils es farien esperar al mes de juny —vegeu-ne ACA, R. A., vol. 137, a partir del fol. 352v.

29. ACA, B. G., vol. 955, fol. 63v, Tomàs Fontanet a un batlle furtiu de Viladasens.

30. ACA, B. G., vol. 905, fol. 23r.

31. ACA, M. R., vol. 757, fol. 153r i 152v: «Nos som conferits los coadjutors del dit Offici de mestre racional, juntament ab lo verguer de dit Offici, en la present ciutat de Gerona, ahont tenim lo tribunal y consistori de dit Offici, en lo qual se faran los negosis que convindran al servey del rey nostre senyor y augment de son real patrimoni y de les parts interessades, conforme y de la manera se feya en la ciutat de Barcelona.»

21. ACA, M. R., vol. 757, fol. 210v-211r (1.XII.1635).

22. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (AHPB), 432/65, s. f., capítols matrimonials de 17.II.1610 —coincident amb el casament— entre Guiamet i Marianna, la filla de Jaume Lladó i Jerònima Renart, germana uterina de Salvador Fontanet —sobre el qual, A. Simon Tarrés, «Salvador Fontanet i Savila (1560?-1633). Un jurista gironí a la cort dels Àustria», a *Quaderns de la Selva*, 12 (2000), p. 79-89.

23. AMGi, Manual d'acords municipals (MAM) 238, fol. 32v-33r (13.IV.1635): Compareixença davant dels jurats i el consell de la promenade de Pau Guiamet per explicar la resolució que el virrei havia adoptat, seguint ordres de Madrid, perquè el 4 de maig iniciessin les seves activitats a Girona la Reial Audiència, la Batllia General i l'Ofici del mestre racional. Una resolució que el virrei ja havia notificat formalment als jurats, veguer i batlle gironins per carta de 10.IV.1635 —un dia abans que a alts ministres regis i al comú dels catalans, ACA, Canc., vol. 5579, fol. 20v-21v.

dada seria el de decisió dels conflictes competencials entre jurisdiccions laiques i eclesiàstiques, a càrrec del canceller. I no pas perquè a l'abat de Sant Cugat don Francesc d'Erill li faltessin consultors —com li havia succeït a Perpinyà—,³² sinó per manca de processos.³³ Quan n'arribessin, donarien lloc ràpidament a resolucions. Les dues primeres a Girona serien de 3 de juny de 1635.³⁴ És evident que els itineraris de correu, curosament redissenyats, i els feixucs dispositius de seguretat per a alts càrrecs i per a documentació en trànsit constant resultarien determinants per a l'operativitat de la nova ubicació institucional.³⁵

Durant gairebé vint-i-un mesos —amb els parèntesis de vacances, com veurem sovint allargats, i amb festius gironins com el dia dels Quatre Sants Màrtirs, patrons de la confraria de fusters, picapedrers i mestres de cases, i la fira i festa grossa de Sant Narcís—³⁶ viurien i treballarien a Girona persones preeminentes de les altes jurisdiccions règies com les següents: De l'àmbit de l'Audiència, els ja esmentats canceller —l'abat Francesc d'Erill—, Pau Guiamet i Francesc Ferrús, i puntualment Jaume Mir i Miquel Joan Magarola. Tots cinc passarien períodes destacats a Perpinyà. Cal sumar-los, amb més estabilitat a Girona, Jeroni Guerau, Gabriel Berart, Miquel Carreras, Josep de Josà, Josep Massó, Francesc Ferrús, Bernat de Pons i Turell, Benet Anglasesell, Ramon Rubí de Marimon, i, per poc temps, Josep de Ferrera —que, com veurem, moriria la tardor del 1635— i Josep Roca —que d'aquesta manera es jubilaria a la terra familiar.³⁷ Dels

32. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 33, carta del prevere i fedatari Pau Marquès, des de Girona, 4.V.1635. ADB, Sententiae contentionum, vol. 1631-1641, úniques sentències de l'etapa perpinyanenca, de 10.II i 16.III.1635, dictades on residia el canceller, al carrer del procurador reial. La resolució precedent, a Barcelona, era del juliol de 1634; un lapse tan gran de temps era molt anòmal. Nota: els consultors del canceller en la decisió d'aquestes contencions solien ser magistrats de la Reial Audiència.

33. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 35, carta de 14.V.1635 de Joan Païssa. Sobre processos, vegeu també notes 89 o 90.

34. ADB, Sententiae contentionum, vol. 1631-1641. La seqüència cronològica de l'etapa gironina seria: 3.VI.1635(x2), 3 i 13(x2). VII.1635, 2, 12, 20 i 27(x2).X.1635, 16.XI.1635, 6.XII.1635, 28. IV.1636, 11.VI.1636, 26.VII.1636 i 6.XII.1636.

35. ACA, Canc., vol. 5579, fol. 25r, mandat del virrei a Felip Ferran (11.IV.1635): «Vos diem y manam que per al dit dia de quatre de maig propvinent vos trobeu en Gerona ab los cavalls de posta, correus, postillos y demés personas sien menester per a l'exercici de vostre officio, y donareu orde y manareu que en lo lloch de Sant Cugat del Vallès se posen postes per a què los correus que despacharem y vindran pogan venir a la ciutat de Gerona sens haver de rodar per la de Barcelona, sinó camí dret fassan son viatge.» *Ibidem*, fol. 64v-65r, sobre protecció personal per al canceller (30.IV.1636). *Ibidem*, fol. 105 (12.VIII.1635), rescabament de les despeses d'uns trasllats Perpinyà-Girona-Barcelona (anada i tornada) del regent la Cancelleria, produïts entre 12 i 25.VI.1635. *Ibidem*, vol. 5580, fol. 16r-18r, disposicions diverses per al trasllat segur del llibre compilatori dels privilegis regis sobre impositions impetrats pels municipis catalans (Perpinyà, 6.VI.1635)...

36. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítems 52 i 150, cartes de 2.VI i 21.X.1635 de Joan Païssa als consellers barcelonins.

37. Josep Roca també seria membre del que podríem anomenar el clan Fontanet, en son cas per matrimoni amb Maria, filla de Joan Fontanet —germà consanguini de Salvador. J. L. Palos, *Els juristes i la defensa de les Constitucions*, cit., p. 190 i 197, el retira l'any 1634. Nostaltres l'hem vist actiu fins a les portes de l'estiu de 1635, i a Girona, ACA, R. A., Provisions verbals civils, vol. 44.

cercles de la Batllia General, podem subratllar Tomàs Fontanet —amb molt d'absentisme, que cobriria Lluís de Monsuar—, els coadjutors Joan Matxí —també d'arrels gironines—, Rafel Pau Vilossa, Pere Brocà i Jeroni Talavera, el receptor Rafel Cervera, l'advocat fiscal Emanuel Comalada o els assessors Joan Pau Xammar i Acaci Antoni de Ripoll.³⁸ Per cert, aquest darrer, durant el seu confinament, forjaria una bona relació amb el juriconsult gironí Francesc Codina i amb el seu fill Jeroni, i semblaria la llavor d'un futur tracte matrimonial per a la filla?³⁹

El virrei duc de Cardona, a la pràctica, incompliria la paraula donada d'instalar la seva residència a Girona. Només hi faria estades esporàdiques, des de Perpinyà,⁴⁰ i evidenciaria així la fragilitat dels motius oficials pels quals els tribunals havien estat trets de Barcelona i s'exposaria a crítiques fàcils.⁴¹ A la capital rossellonesa tindria al seu costat, amb més i menys regularitat, aquests ministres: Guerau de Guardiola, pel fet de ser regent la Tresoreria i no pas lloctinent de mestre racional —acumularia provisionalment els càrrecs—; posteriorment, Guillem d'Armengol i Prado, regent la Tresoreria; Miquel Sala i després Francesc Ferrús, actuant com a regents la Cancelleria; esporàdicament el canceller —per exemple de mitjan juliol al setembre de 1635 o a principis de setembre de 1636—; alguns doctors i jutges de Cort de la tercera sala de l'Audiència —el nucli dur del Reial Consell, de naturalesa més política i amb competència sobre l'enjudiciament dels afers criminals— com Pau Guiamet, Jaume Mir, Miquel Joan Magarola o Joan Baptista Gori, els dos últims a títol d'advocat fiscal.⁴² El setembre de 1636, una vegada renovat el seu mandat, el duc reprendria Barcelona com a seu⁴³ —una seu poc estable, puix que en tornaria a marxar amb destinació Perpinyà entre l'agost i el desembre de 1637, per viure de prop la fallida campanya de Leucata.⁴⁴ En definitiva, la itinerància i la provisionalitat d'escenaris i ministres, poc compatibles amb la seguretat i la certesa anhelades pels operadors jurídics i els litigants, esdevindrien la norma de la casa als alts tribunals de l'aparell virregnal de Catalunya.

38. Hem elaborat aquestes nòmimes i la perpinyanenca que servirà a partir del creuament de múltiples fonts citades arreu del treball, principalment registres de la Cancelleria virregnal (ACA, Canc., vol. 5579-5581 passim), de Batllia General i correspondència de síndics municipals.

39. Teresa, filla de Ripoll i de Magdalena Bru, es casaria el 23 d'octubre de 1645 amb el nét de Francesc Codina, Ignasi Prats, fill de Pere Prats i d'Isabel o Elisabet Codina Moner: Arxiu Diocesà de Girona (ADG), Registres parroquials, Sant Feliu de Girona, 6è Llibre de matrimonis i òbits, fol. 462v.

40. Amb ocasió de la inauguració de l'Audiència, per exemple, el duc de Cardona no s'estaria a la ciutat de l'Onyar ni dos dies sencers! Vegeu infra nota 56.

41. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Joan Pere Fontanella, 30.V.1635: «May [h]avem vist trassa de cosa sòlida y fixa estant axí, dividits los uns en Perpinyà y los altres en Gerona.»

42. Amb independència de tenir homes destacats a Perpinyà, la tercera aula dictaria algunes resolucions amb els seus membres establerts o de passada a Girona: ACA, R. A., Tertia aula, vol. 9, provisions de 11.VII, 24 i 31.X, 7 i 14.XI i 5 i 10.XII.1635.

43. Vegeu nota 104 pel que fa a 1636.

44. J. H. Elliott, *La revolta catalana*, cit., p. 309 i s.

LA RESPOSTA AL TRASLLAT I ALTRES INCIDÈNCIES QUE SUSCITARIA

Les institucions catalanes de legitimitat ascendent reaccionarien airadament davant l'ordre del trasllat d'òrgans jurisdiccionals que acabem de relatar. I, com s'esqueia als esquemes jurídics del seu entorn, ho farien esgrimint diferents normes que, a llur entendre, tal mesura contravenia. La Diputació del General, la garant oficial de l'observança del dret català, seria la primera a activar-se, a mitjan abril.⁴⁵ Com succeïa habitualment en tals conjuntures, reforçaria el seu consistori i equip jurídic permanent amb una comissió interestamental *ad hoc* i sis juriconsults externs. Amb l'aval de les oportunes juntes de braços, resoldria enviar al virrei, a Perpinyà, una ambaixada insistent —el visitaria tres vegades— i manaria a Josep de Bellafilla, legat a la cort, que interrompés el seu viatge de retorn a Barcelona i es mantingués prop del rei, a Alcalá. La contrafacció a múltiples normes paccionades de Catalunya, particularment les constitucions 5/1542 i 15/1542 i el capítol de Cort 4/1547, que pretesament preceptuaven la ubicació de la Reial Audiència al cap i casal, seria el cavall de batalla de la institució provincial. Un cavall de batalla neutralitzat en el curs de tres mesos per: a) els fets consumats de l'aparell virregnal; b) la contraargumentació de tal aparell amb una interpretació alternativa de les constitucions esmentades i la literalitat d'altres preceptes —la mateixa constitució 5/1542 o la 5/1422 i la 66/1547—; c) la falta d'un front comú amb el municipi barceloní; d) la densa dinàmica interna de fi de trienni de la mateixa Diputació —habilitacions, extraccions a sort de nous dirigents, inici de la visita dels sortints, etc.⁴⁶

Altrament, el Consell de Cent esperaria a mobilitzar-se al 2 de maig, l'antevigília de la data fixada per a l'inici de les sessions de l'Audiència a Girona. I apel·laria a normes específiques de Barcelona, els capítols 107 i 108 del privilegi *Recognoverunt proceres* de 1283 i el privilegi de Pere el Cerimoniós de 26 de juliol de 1380, que, entre altres coses, disposaven que cap barceloní no pogués ser compel·lit a litigar fora de la seva ciutat.⁴⁷ De fet, el govern de la capital, també assessorat pels seus juristes i una comissió de nou ciutadans, confiaria a la Diputació que sortiria a la defensa de tals preceptes⁴⁸ i, autònomament, s'abocaria a uns plans alternatius d'actuació:

45. *Dieteris de la Generalitat de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, vol. V, 1999, p. 593 i ss. (17.IV.1635).

46. *Ibidem*, p. 598-599 (21.IV.1635), 607-609 (15.V), 612 (2.VII), 614 (14.VII) i 1689-98 (apèndixs de varies dates). Tals documents permeten contrastar els arguments i les interpretacions de les normes referides, de fàcil consulta a *Constitucions y altres drets de Catalunya* compilats en virtut del capítol de Cort LXXXII de (...) MDCCII, Barcelona, En casa de Joan Pau Martí, y Joseph Llopis estampers, 1704 —i. e. CYADC (1704)—, reedició facsimil en el vol. 12 de la col·lecció *Textos Jurídics Catalans*, Barcelona, Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, 1995, vol. I, llibre 1, tit. 27, lleis 5, 6, 8, 5 (novament), 2 i 7.

47. CYADC (1704) II, 1, 13, 1, 107-108 i II, 3, 4, 1.

48. AHCB, CdC, 1B-II-144, fol. 154v (2.V.1635) i *Dieteris de la Generalitat*, vol. V cit., p. 601 (4.V.1635).

a) Amb grans dosis de pragmatisme, designaria un procurador solvent, l'escrivà de manament substituït Joan Païssa, perquè anés d'urgència a Girona i hi aconduqués un advocat dels allí desplaçats, que acabaria essent Rafel Puig, de poca notorietat.⁴⁹ La seva missió seria patrocinar Barcelona en una causa que la Reial Audiència despatxava sense dilacions: la que Miquel Sant Salvador, Jacint Sala i altres havien incoat perquè Barcelona els havia retirat una adjudicació de l'arrendament de la neu feta sense subhasta en benefici de Llätzer Iglésias, que havia ofert a *posteriori* unes condicions econòmiques millors que les llurs, i potser tindria dificultats per proveir tot el gel que li calia a la ciutat.⁵⁰

b) A l'advocat i al procurador se'ls instaria a forçar que la Reial Audiència reconegués la seva incompetència general sobre totes les causes entre ciutadans de Barcelona o amb la capital com a una de les parts; després de moltes vacil·lacions a diverses bandes sobre la via per abordar tal qüestió,⁵¹ s'arribaria a una declaració prou satisfactòria als interessos del cap i casal; com a mínim se li admetria el dret a no veure inhibida la cort ordinària del veguer en les dites causes si no eren de regalia o hi concorrien pretextos qualificats per llei —per exemple, la pobresa d'un pledejant o un objecte litigiós de valor superior a tres-centes lliures.⁵²

c) Com a mesura de pressió addicional, resoldria un blocatge: no instar el progrés de cap dels litigis davant l'alta jurisdicció que Barcelona hauria incoat abans del malaurat trasllat.⁵³

d) Per la via política, aprofitaria l'avinentsa de l'arribada a Barcelona del marquès de Vilafranca i duc de Fernandina per demanar-li una mediació amb la corona a fi d'adreçar-li un servei extraordinari de quaranta mil lliures..., que no tindria els efectes redemptors esperats.⁵⁴

49. Vegeu a AHCB, CdC, 1B-II-144, p. 156v-157v (7.V.1635) i 160r-161v (10.V) el procés de designació, les condicions contractuals i la missió del síndic. Per al nostre estudi serà un cronista cabdal. La primera carta seva que es conserva a l'AHCB de 'l'exili' gironí data de 14.V.1635 i la darrera és de 15.XII.1636. No se'n ha permès consultar el lligall 73, probablement de gran interès per a aquest treball, perquè conté algun document amb tinta ferruginosa.

50. ACA, Canc., vol. 5579, fol. 36v-38r (19.IV.1635) i AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 70-71, Rafel Puig als consellers de Barcelona (7.VII.1635), ofereixen combinades els paràmetres bàsics d'aquesta controvèrsia sobre l'arrendament de la neu.

51. *Ibidem*, ítems 35, 37-43 i 47-49 —Joan Païssa, 14, 16, 17, 18, 21 (x2), 23, 26 i 29.V.1635.

52. La qüestió de les causes consistorials i de la voracitat jurisdiccional de la Reial Audiència en relació als litigants barcelonins —apuntada per Joan Pere Fontanella en el passatge amb què cloem el present treball— ja s'havia plantejat en ocasions prèvies en què l'alt tribunal s'havia allunyat del cap i casal. Ho certificaria, per exemple, la decisió 22 d'un recull manuscrit de jurisprudència de l'ADG, *Allegacions jurídiques*, 34-516, fol. [4]v: «[De causis evocatis et propter recessum Regiae Audientiae restitutis ordinario.] Causae evocatae ad Regiam Audientiam quae propter recessum Regiae Audientiae reversae sunt ordinarijs, modo evocari non possunt ex quo jam redditae sunt ad suam naturam primaevam et inhabilitas medio tempore superveniens impedit unitatem extremorum per l. qui sella §. in rusticis de servitutib. rusti. praedio.; Areti. cons. 30 in fi. 4ª col.; et ita fuit conclusum in mense februaris 1538.»

53. AHCB, CdC, 1B-II-144, fol. 155r (2.V.1635).

54. *Manual de Novells Arditis*, vol. XI, p. 409-423 (12.V-7.VII.1635).

Fins aquí hem assenyalat incidències de marcada component jurídic-política suscidades per la posada en marxa a Girona de la Reial Audiència de Catalunya. Les relatives a altres tribunals han deixat menys empremta.⁵⁵ En els mesos següents, l'estabilització de l'activitat jurisdiccional a la ciutat de l'Onyar no estaria pas exempta d'altres irregularitats, incongruències i molèsties. Només a títol il·lustratiu, pensem en una Audiència privada durant lapses superiors als permesos del lloctinent general i/o canceller i/o regent la Cancelleria, instal·lats o desplaçats a Perpinyà; en un àmbit similar, es reproduirien situacions de manca de quòrum de magistrats d'alguna de les sales que forçarien solucions jurídicament barroeres, i caldria anar mudant els relators de causes;⁵⁶ l'administració de justícia funcionaria amb l'indispensable segell reial en mans d'un notari reial comú i no pas, com era preceptiu, del lloctinent de protonotari, que repartiria el seu temps entre Perpinyà i Barcelona;⁵⁷ per acabar d'endredar la troca, fixem-nos en una edició de les sempre problemàtiques visites —mecanismes de fiscalització— als oficials regis superiors conduïda pel regent del Consell Suprem de la Corona d'Aragó Matías Bayetolá sense moure's de Barcelona,⁵⁸ mentre molts dels visitats es trobaven a la capital del Rosselló o a Girona i, si s'esqueia, s'havien de desplaçar precipitadament al cap i casal.⁵⁹

L'ADAPTACIÓ FORÇOSA A LA NOVA UBICACIÓ INSTITUCIONAL

Cinc dies després que els alts tribunals regis a Catalunya reprenguessin a Girona les seves funcions, el juríconsult Joan Pere Fontanella, que no s'havia allunyat de la casa seva a la baixada de Sant Miquel, manifestaria la desorientació col·lectiva del país:

55. A diferència de la Reial Audiència, la Batllia General no demostraria cap afany de forçar Barcelona a participar en causes i, per tant, a assumir una posició institucionalment ingrata. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 59, Joan Païssa, 15.VI.1635: «Som informat (...) si en la Ballia se pesavan avant algunas causas de la ciutat; si bé me han dit n'[h]i havia moltes, ninguna se passava avant.»

56. ACA, Gen., V. R. 49/1, fol. 72v-73r (10.IX.1635), declaració testifical de Francesc Llaveneras. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 97, Joan Païssa, 30.VIII.1635. ACTE, FT, vol. 17 (CR), Joan Pere Fontanella, 9.V.1635: «Perquè al [Reial] Concell aparegué que no-s podia començar la Audiència en Girona sens la presència de sa excel·lència (i. e. el virrei), se partí de Perpinyà y arribà a Girona lo dijous proppassat al tart. Lo dividendes se començà lo negoci ab sa assistència y se'n tornà lo mateix dia, dexant allí al regent y advocat fiscal, que de bona rahó [h] avien de anar-se'n ab ell a Perpinyà, y Mir y Magarola restaren a Perpinyà y encara vuy hi són, cosa dificultosa compondre com poran fer negoci dos regents y dos advocats fiscals si no és que hajan parat los uns o los altres». Sobre els periòdics problemes de quòrum, per exemple, *ibidem*, vol. 18 (CR), Francesc Amargós, 27.X i 4.XI.1635.

57. ACA, Gen., V. R. 49/1, fol. 308v-309r, declaració testifical del notari Francesc Lleonat (26.IX.1635).

58. *Manual de Novells Ardits*, vol. XI, cit., p. 424, el 21.VII.1635 les autoritats municipals de Barcelona es disposen a donar-li la benvinguda al palau de la Inquisició, on s'instal·la. ACA, Gen., R. V. 49/2 es comptabilitza que la seva estada a Barcelona haurà durat un total de tres-cents trenta dies.

59. ACSG, Fons de Cervera (FC), vol. 516 (CR), Pacià Roca, 19.I.1636.

«Tot lo món està a la mira de veure que serà»

I cinc dies més tard, el ja esmentat síndic de Barcelona Joan Païssa, que sí que s'hauria instal·lat a la riba de l'Onyar, s'exclamava amb perplexitat:

«Lo negoci apar se fa per burlas, tant per la descomoditat dels llocs com per lo desconert hi ha en tot.»⁶⁰

La precipitació del trasllat i l'evident provisionalitat del nou escenari marcarien profundament la reacció inicial tant dels litigants com dels operadors jurídics —canviem la perspectiva del nostre estudi, donant la paraula als subjectes passius de la mudança. Per a ells, la capitalitat jurisdiccional gironina tendria a una certa consolidació amb el transcurs dels mesos, però mai a una plena normalització. Ho apreciarem a través de diversos paràmetres relatius a: a) gestió de personal; b) infraestructures materials; c) organització del treball.

Advocats i procuradors a Girona

A la Catalunya moderna, les ciutats i viles —els potencials litigants dels quals ens ha arribat més documentació— per regla general mantenien aconduïts un o més advocats i almenys un procurador a Barcelona. Aquests tindrien un comportament irregular quan es confirmés el canvi d'ubicació de la Reial Audiència, la Batllia General o l'Ofici del mestre racional. Molt pocs optarien *motu proprio* i ràpidament per traslladar-se a Girona,⁶¹ i no serien per força els més prestigiosos del país. Seria el cas de Rafel Puig, a qui Barcelona aconduïria provisionalment, ens temem per eliminació més que no pas per convicció.⁶² I el cas de Josep Balet o Josep Vinyals, també contractats per Barcelona més tard,⁶³ i el de Joan Martí Rull, advocat de Cervera,⁶⁴ o de Francesc Millet, gendre de Josep Ramon, que comptava Tortosa entre els seus clients estables,⁶⁵ i a Girona hi podria afegir la desemparada Vic durant un mes... fins que s'adonés que no li pagava les gestions o que li exigia fer front en judici al temut Lluís Descatllar: aleshores la ca-

60. ACTE, FT, vol. 17 (CR), Joan Pere Fontanella, 9.V.1635. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 35, Joan Païssa, 14.V.1635.

61. ACTE, FT, vol. 17 (CR), Fontanella, 9.V.1635: «Lo cert és que [a Girona] se fa negoci, però de força ha d'ésser poc, perquè hi ha anat poca gent, almanco de assí de advocats no-s sab n'[h]i hajan anat encara sinó dos».

62. AHCB, CdC, 1B-II-144, fol. 162v-163r (11.V.1635); CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 36, Rafel Puig, 16.V.1635, acceptant i agraint l'encàrrec des de Girona.

63. AHCB, CdC, 1B-X-74 (CR), ítems 70 i 83, cartes de 26.IV i 9.V.1636 de Balet i Païssa.

64. ACSG, FC, vol. 498, Correspondència tramesa (CT), carta de 22.V.1635: «Estimam molt a vostra mercè la mercè [h]a feta y fa a esta universitat, y en les <h>ocasions se-ns offeriran supplicarem la continue aquí en Girona y altres parts».

65. ACTE, FT, vol. 17 (CR), carta de 18.IV.1635 de Millet d'ofertim de serveis a Girona i de petició d'un procurador de suport: «Per las [causes] de aqueixa ciutat inporta envien vostres mercès [a Girona] persona ab poder per continuar-las y deffensar aquellas. Jo-m trobaré allí per servir a vostres mercès en tot lo que-m voldran fer mercè manar-me.»

pital de la Plana es retrobaria sense patró —i, pitjor encara, sense ningú disposat a substituir-lo, un fet simptomàtic de la limitada oferta reunida a Girona.⁶⁶ Els juriconsults de més renom, davant la incertesa de la conjuntura, preferirien no moure's del cap i casal, del confort de les seves llars, famílies i cercles socials consolidats.⁶⁷ L'escassetat d'advocats desplaçats inicialment, i, més endavant, llurs absències sovintejades, sens dubte beneficiarien els que portaven anys residint i treballant a Girona: per exemple, l'empordanès Rafel Bofill, contractat per Tortosa durant uns mesos a partir de finals d'agost de 1635,⁶⁸ o Narcís Mir, requerit al servei de Barcelona a manca d'algú de major confiança.⁶⁹ Gent com ells acabarien assegurant la defensa de pledejants d'arreu de Catalunya i —cal dir-ho?— multiplicant els seus ingressos.

Amb els procuradors les coses anirien diferentment. Molts d'ells tindrien menys marge d'elecció sobre el lloc on exercir. D'entrada, llur tasca anava íntimament lligada a la quotidianitat dels tribunals; no se'n podien allunyar gaire. A més, pel seu rang inferior al dels juristes es veien forçats a acatar les ordres dels clients. Així, Tortosa faria desfilar disciplinadament cap a Girona Francesc Amargós, o Vic hi enviaria Joan Pujades, més queixós... i també més hàbil en l'art de gestionar els dos-

66. AMVi, vol. 12 (CR), cartes de 16 i 24.VI.1635 del síndic Joan Pujades i del mateix 24.VI de Francesc Millet —«Nostre Senyor és estat servit de trobar-me assí [a Girona] en absència dels advocats de exa ciutat y me és estat comunicat lo procés [de la causa de Saderra] per servir-la.» Més endavant, el 8.VII, Pujades s'exclamaria: «En las demás causas de vostres mercès no tenim cosa nova, fora la de Saderra, que com los tinch donat avís no trobam qui vulla advocar contra don Luís (i. e. Lluís Descatllar). Lo senyor canceller nos ha promès manarà an-algun advocat nos advoco (i. e. advoqui). No sé qui serà, qu'és la cosa primera que may he vista.»

67. L'insigne Fontanella, amb seixanta anys a l'esquena, manifestaria sense embuts els motius de la seva aposta per mantenir-se a Barcelona: «Esta mutació de terra en nostras vallesas no porà ser profitosa per a tots.» (ACTE, FT, vol. 17, 18.IV.1635); «Jo no só[c] anat encara [a Girona] per no morir-m'[h]i, que los que-ns fem ja vells no podem axí fàcilment dexar nostres cases y regalo d'elles (ibídem, vol. 18, 30.V); «A Gerona no pens anar per no remoure humors ab la mutació de la terra, que los vells no podem aventurar-nos axí, que prest nos destemplam» (ibídem, 22.VIII.1635).

68. Més ben dit, el contractaria directament i d'urgència el procurador Francesc Amargós, en un atac de desesperació per trobar-se mancat d'assessorament en una contenció de jurisdiccions davant el canceller. Ibídem, Amargós, 28.VIII.1635: «Jo, com m'[h]e vist así en Girona ab dos entimes (i. e. intimes) y sens advocat me só[c] trobat mig moyno, que no sabia de qui lansar mà de advocat perquè misser Fontanella no [h]y ve, misser Millet dix que no vindria fins a la darre-ria de setembre...» (...) [A Bofill] «li dix que si-m faria mersè de advocar-me fins a tant vinguesa misser Millet, que jo-l satisfaria, i-m dix que, pus jo-l satisfaria, que de bonísima gana [h]o faria per servir a exa ciutat, y axí l'[h]e pres per advocat per lo interim que no [h]y [h]aurà nengun dels nostres advocats.» Una malaltia impediria a l'empordanès patrocinar regularment la ciutat de l'Ebre —ibídem, Amargós, 2.X.1635; vol. 19 (CR), Bofill, 25.IV.1636.

69. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 99, el 3.IX.1635 Joan Païssa apunta que inicialment pensava en Jeroni Palmerola, però no hi podria comptar perquè havia d'anar a Perpinyà. Ibídem, ítem 129, el 5.X reclamaria als consellers barcelonins advocats amb una relació més directa: «Importa molt que jo tingue assí advocats que en tota ocasió pugue jo consultar, y si és manester apretar la justísia de la ciutat, a bé que misser Mir li fa bé.»

siers a distància a base de subcontractar personal.⁷⁰ Qui tindria més clara la seva voluntat de no desplaçar-se seria Francesc Josep Fontana, subsíndic de Barcelona: les condicions salarials, d'exclusivitat, tutela i dignitat professional que la capital li oferiria en cas d'anar a Girona li resultarien inconvenients. No acceptaria el trasllat. Així, el cap i casal s'hauria d'accontentar amb tenir al nord un procurador a temps parcial, el ja esmentat Joan Païssa, que «altrament se [h]avie ja de conferir en dita ciutat de Gerona» —la seva remuneració, naturalment, seria tan inferior com la seva dedicació.⁷¹

El desemparament sentit per procuradors privats dels advocats amb qui col·laboraven de forma habitual⁷² es veuria alleujat puntualment per visites esporàdiques a Girona dels tals advocats, per exemple la de Joan Pere Fontanella, acompanyat de Rafel Puig, durant dos mesos la tardor de 1635.⁷³ Aquest tipus d'anades i vingudes serien percebudes com a grans sacrificis,⁷⁴ cosa que feia presumir un cost extraordinari. En ocasions que ho mesquessin molt, seria algun dirigent municipal el que faria camí cap a la ciutat de l'Onyar per recolzar una negociació o la recta final d'un litigi. Serveixi com a exemple el del paer cerverí Pere Indilla l'hivern de 1636.⁷⁵

En definitiva, els grans municipis catalans —i presumiblement altres usuaris de l'alta justícia règia— no es bolcarien en Girona pel que fa a infraestructures personals. Altrament, mourien les peces que ja tenien sobre l'escaquer i eventualment taparien els forats lliures. Les forces es dosificarien, es reservarien per a les empentes que farien avançar els plets. Això abocaria a una grandíssima itinerància. Tot plegat sobre un escenari de provisionalitat institucional i tenint en compte que l'expedició de causes i negocis havia disminuït en relació a

70. Fontanella pressionaria fortament Tortosa a favor de mantenir Amargós com a síndic, bé que canviant-lo de ciutat, ACTE, FT, vol. 17 (CR), 18.IV.1635: «No [h]y ha sinó enviar a mossèn Amargós, que en Gerona serà encara més menester que en Barcelona, perquè allí no sabrien de qui llençar má, perquè no sabem quins procuradors aniran ni si poran sustentar-s'[h]i molts, que los gastos han d'ésser molt diferents.» novament, vol. 18 (CR), 16.V.1635. Pel que fa a Pujades, vegeu a AMVi, vol. 12 (CR), la seva carta de 24.VI.1635 i la de 28.VIII del seu superior Francesc Sala. Un Sala a qui també tocaria, de tant en quant, fer camí cap a Girona —ibídem, la seva carta de 4. IX.1635.

71. Vegeu les referències arxivístiques supra nota 49.

72. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Amargós a Joan Pere Fontanella, 27.VIII.1635: «[En] trobar-me sens lo costat y amparo de vostra mercè me só[c] trobat perdut y no saber com fer-m'ho ni de quin poder lansar mà de advocats.»

73. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 159, Joan Païssa, 28.X.1635: «Per a mi [llur recent arribada a Girona] és estat singular mercè perquè estava sempre ab un contínuo esglay per por de errar per falta de advocat, lo que estaré ara segur.» ACTE, FT, vol. 18 (CR), Fontanella, 14. XII.1635, escriuria que estava a punt de tornar-se'n a Barcelona.

74. Ho demostrarien els paers de Cervera en escriure el 3.I.1637 a misser Francesc Soler: «La oferta que vostra mercè nos fa mercè de empèndrer lo camí de Gerona per la causa dels Prats del Rey y dexar lo regalo de sa casa regratiam a vostra mercè, y com de nosaltres mateixos no pugam deslliberar-ho sens orde del Consell de vint-i-quatre-na és forçós proposar-ho en aquell» —ACSG, FC, vol. 498 (CT), fol. 90r. Al final l'anada resultaria innecessària pel retorn de l'Audiència a Barcelona.

75. ACSG, FC, vol. 391 (deliberacions de la vint-i-quatre-na), fol. 16r-17r (16.II.1636); vol. 498 (CT), cartes credencials que se li donen el mateix dia.

temps passats. Les condicions de vida i de treball a Girona, que veurem tot seguit, no convidaven a molt més.

Qüestions d'infraestructura material

La Girona dels anys 1630 era, atenent a criteris demogràfics —no arribava a les sis mil ànimes—, urbanístics i econòmics, una ciutat gens preparada per acollir establement un contingent nombrós de persones qualificades. On s'instal·laria, la gent vinguda de fora? Al principi, de forma precària a casa de particulars;⁷⁶ una alternativa seria en monestirs i convents;⁷⁷ i els que fessin vida en les posades gironines devien ser els menys afortunats, puix que eren reputades «molt incòmodes».⁷⁸ De moment no hem pogut certificar que el trasllat dels alts tribunals regis a Girona tingués un impacte notable en el mercat d'arrendaments d'habitatges.

On treballarien i amb quins mitjans materials, els operadors jurídics i els pledejants forans? Per regla general al mateix lloc on estiguessin instal·lats. I quan calgués fer reunions d'una certa entitat es recollirien al despatx de l'advocat gironí amb qui haguessin establert una col·laboració. El fet d'estar lluny de la ubicació habitual sobretot comportaria problemes —a tothom, magistrats, oficials regis i advocats de parts— quan calgués aclarir punts dubtosos de causes complexes. Aleshores no n'hi hauria prou amb els llibres de referència comuns que hom s'hagués fet tragar de Barcelona. Seria necessari remenar i fer-se portar volums de biblioteques de professionals locals.⁷⁹ Perquè a la Girona de la dècada de 1630, seguint la tònica general del país, si quelcom no hi faltava eren llibres jurídics.⁸⁰ Tampoc no hi mancaven impressors i enquadernadors per editar les habituals al·legacions que els advocats redactaven per convèncer relators i magistrats del bon fonament jurídic de les previsions d'un litigant. Aquests col·lectius professionals sens dubte estarien entre els grans beneficiaris de l'arri-

76. . Ens consta que l'abril de 1635 el síndic de Cervera Pacià Roca era puntualment a Girona a la casa de Narcís Aldrich, a la plaça de les Cols, ACSG, FC, vol. 498 (CT).

77. L'advocat Rafel Puig s'hostatjaria a la Mercè; misser Josep Vinyals a Sant Francesc; AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 69, carta de 7.VII.1635 de Joan Païssa; 1B-X-74, ítem 83, carta de 9.V.1636 del mateix.

78. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Francesc Amargós, 27.VI.1635.

79. AHCB, CdC, 1B-X-74 (CR), ítem 83, Joan Païssa, 9.V.1636: «En lo punt són estats tots los jutges a palasio se són ajuntadas las tres salas, han-se fet aportar lo procés y han estats juncts fins a las deu fente-se aportar llibres de casa de uns y altres (...) [També nosaltres ens hem tornat a reunir a casa de Narcís Mir], «a-hont a més dels llibres se són trobats allí se'n fets aportar molts de altres per poder ben estudiar lo cas».

80. A Arxiu Històric de Girona (AHG), Protocols notarials de Girona, GI-09/565, hi ha inventariada amb detall a partir del 23.I.1634 la biblioteca que havia pertangut al jurista Sebastià Estrabau; ibidem, des del 13.IV.1638, en l'inventari de béns del també jurista Narcís Valencas, es fa una referència global a la seva col·lecció de tres-cents sexanta-sinch llibres de dret. L'inventari dels llibres que foren de Francesc Prats que s'ofereix a GI-09/566 amb data 30.IX.1643 és molt més detallat. M. Peña, «El mundo del libro jurídico en la Barcelona del siglo XVI», EHDAP XIII, (1995), 105-136; A. Espino, «Las bibliotecas de los juristas catalanes en la primera mitad del siglo XVII. El caso de don Narcís Garbí», AHDE, LXXIII (2003), p. 545-574.

bada de les altes institucions règies,⁸¹ però no fins al punt de desbancar completament els seus homòlegs barcelonins.⁸²

Els preus de béns i serveis en una població, com és sabut, augmenten si creix més la demanda que l'oferta. Això és el que visiblement succeiria a Girona a partir de l'abril-maig de 1635, a desgrat —o precisament per causa?— d'alguns intents per controlar amb més rigor el mercat local, per exemple de productes avícoles i de carn ovina.⁸³ Els procuradors, amb les remuneracions més ajustades que no pas els advocats, es lamentarien de l'alt cost de vida a què havien de fer front lluny de casa i exigirien un increment salarial que els mantingués el poder adquisitiu.⁸⁴ I al mateix efecte, i també per no perdre drets adquirits, durant l'estada dels alts tribunals a Girona aflorarien d'arreu peticions d'ajuts de costa, d'estrenes —gratificacions antany en espècie, després en líquid— o de material de treball —una forma indirecta de remunerar. Només en la correspondència del síndic de Barcelona Joan Païssa hi trobem demandes de: a) els mateixos doctors de la Reial Audiència, amb motiu del Corpus de 1635; b) a favor d'un jurista que assistia el canceller en la instrucció i gestió de les contencions de jurisdiccions; c) el personal auxiliar i subaltern de l'Audiència —sense la complicitat del qual les causes no arribaven a bon port—; d) el mateix síndic.⁸⁵

I tots plegats no recordarien Girona només pels seus alts preus, sinó igualment pel seu clima malsà. Segons es deia, aquest feia incrementar notablement l'índex de mortalitat en èpoques de l'any com el principi de la tardor. No ho podrien explicar el flamant alt magistrat regi Josep Farreras i l'advocat Jeroni Palmerola.⁸⁶ Així, s'en-

81. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítems 129 i 159, Joan Païssa, 5 i 28.X.1635.

82. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Amargós, des de Barcelona, als procuradors de Tortosa, 15 i 22.VIII.1635.

83. Vegeu AMGI, MAM 238, fol. 36r (2.V.1635) o ACA, B. G., vol. 955, fol. 92v-93v (març/abril 1636).

84. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Francesc Amargós, 27.VI.1635: «Esta ter[r]ja és molt cara (...) y cotegat tot lo gasto ab lo salari que vostres magnificències me fan mersè de donar-me, trobo que lo gasto puga casi tant com lo salari. Vostres magnificències ho manen advertir, que sert apareixeria gust scriure afeigians alguna cosa.»

85. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 49v, 29.V.1635: «Molts de aqueixos senyors [del Reial Consell] me digueren que lo senyor Sabata cada any per la vigília de Corpus los provehia de ventalls y que no era rahó que aquest perdesses la possessió, majorment estant fora llurs casas y en terra tant calorosa. Apar és cosa de poca consideratió»; ítem 97, 30.VIII.1635: «Mossèn Pau Marquès me ha assenyalat que seria molt convenient per lo negosci que puis misser Carmona té de venir per ditas contentions la ciutat li donàs alguna ajuda de cost a bon compte de sos treballs, assò dich per advertiment.»; 1B-X-74, ítem 74-75 (colofó), 28.IV.1636: «Lo scrivà de manament, verguer, notari, porter y fadrins me molan los ossos per estrenas»; ítem 148, 6.XI.1636: «Un any <h>i sis mesos ha que jo estich servint a la ciutat de Barcelona en esta de Gerona de síndich, en la qual, per las moltas causas, se han offeridas y offereixan cada dia moltas occasions tant de anar de nits a casa dels magnífichs advocats com en vallar (i. e. vetllar) per cosas de dita ciutat; fins vuy no se'm són donadas candelas de sera ni seu, y així suplich a vostra senyoria mane donar lo que s'acostume donar al síndich per a què jo pugue ab ellas acudir a totas mas obligacions.»

86. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Joan Pere Fontanella, 3.X.1635: «Nova ha vingut que lo senyor don Josep Ferreras és mort en Gerona. Pochs dies ha lo [h]avian provehit del [Reial] Concill. Ja són dos los

tén que hom programés amb cura les anades i vingudes a la ciutat de l'Onyar!⁸⁷

A partir de tot el que portem referit, el lector pot comprendre que algun desplaçat es mostrés impacient amb la trigança dels seus principals a atorgar-li la preceptiva llicència per tornar-se'n a casa, a Barcelona, en períodes de vacances. I que, vista l'experiència, aprengué a compensar tal lentitud amb una envejable agilitat de reflexos!⁸⁸

Adaptació dels esquemes de treball i dificultats relacionades

Als municipis catalans d'una certa dimensió, el manteniment *de facto* de dos equips jurídics simultanis, el regular romàs a Barcelona i un altre destacat amb major o menor constància a Girona, en condicions més precàries, provocaria diverses disfuncions. A base d'implementar nous circuits aquestes s'anirien solucionant a poc a poc, mai completament. Ho il·lustrem tot seguit amb problemes de documentació, de tràfic d'informació i de coordinació.

En primer lloc, el trasllat dels processos i plets judicials en curs no seria total ni tan eficient i ràpid com s'havia ordenat.⁸⁹ Això afectaria sobretot l'expedició de nombroses contencions entre jurisdiccions laiques i eclesiàstiques: el canceller n'hauria de prorrogar algunes en espera que li arribés la documentació pertinent de Barcelona.⁹⁰

Segonament, els primers temps de la ubicació gironina ocasionarien prou maldecaps al síndic de la ciutat de Barcelona, atès que els consellers no tenien el costum —ni la voluntat política?— de dirigir i dinamitzar els plets a distància. Això provocaria que no trametessin les oportunes instruccions i, a efectes pràctics, que fessin la impressió de desentendre's del seguiment de les causes. Bé se'n queixaria Joan Païssa des d'un primer moment,⁹¹

morts, <h>u del Real Concell, y altre advocat, que ere misser Palmara, y molts són tornats malalts».

87. Ibídem, Francesc Amargós, 28.VIII.1635: «Misser Millet dix que no vindria fins a la darrerria de setembre perquè dix que esta ter[ra] és malsana en lo mes de setembre y octubre, que s'[h]i mor molta gent.»

88. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), Joan Païssa el 7.VII i el 11.VII.1635 (ítems 70-72) estaria determinat a no moure's de Girona fins a rebre el permís oportú. Un any i mig més tard —1B-X-74, ítem 159, 15.XII.1636— actuaria al revés: «Per comensar diumenge primervinent los feriat y no haver-hi cosa particular per haver-me de restar en esta ciutat, he determinat tornar-me'n a exa ciutat [de Barcelona] conforme acostumo després ensà s'ervesch a vostra senyoria en esta ciutat de Gerona, no manant-me vostra senyoria en resposta d'esta altra cosa en contrari».

89. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Francesc Amargós, 30.V.1635: «Los notaris en poder dels quals són las causas d'exa ciutat (i. e. Tortosa) són en Girona, per lo que no he pogut saber si són los processos allà o no. En ser arribat en Girona me n'informaré y donaré orde aporren allí tots los processos faltaran, que, segons tinc entès, seran molt poch o ningú los que [h]y seran, però jo ho veuré quant Déu vulle sie arribat allí». Ibídem, Amargós, 2.X.1635, sobre un procés que el notari ha de fer portar de son «apostento» a Barcelona.

90. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítems 99 i 110, Joan Païssa, 3 i 18.IX.1635.

91. Ibídem, ítem 52, 2.VI.1635: «Si acàs per las molts ocupacions que quotidianament té vostra senyoria no pot acudir a dar avis,

i a vegades amb molta duresa.⁹² Als procuradors d'altres municipis també els caldria fer front als canvis, a la nova situació, però d'una manera diferent. Tenint en compte la distància més gran que moltes cartes haurien de recórrer per arribar a la seva destinació, i com que Barcelona seguiria essent una base de treball per a molts professionals del dret, caldria adaptar els circuits de correspondència per assegurar-ne la regularitat i la consegüent efectivitat. A tal efecte, uns mesos d'experiència serien de gran ajut.⁹³

Entre els advocats i procuradors destinats o contractats a Girona i els establerts a Barcelona no escassejarien els conflictes d'organització i de coordinació del treball.⁹⁴ Tenim constància de duplicitat de feines i d'avocats que, davant la pressa d'un magistrat regi, tirarien endavant una informació sense esperar l'allegació del col·lega llunyà,⁹⁵ de crítiques a l'estratègia seguida pel tal col·lega —ja més rival que col·lega?—...⁹⁶ Per prevenir topades es recorreria puntualment a solucions costoses, com l'elaboració de còpies de molts documents, i s'acabaria imposant la pràctica de les revisions successives del material en diferents seus.⁹⁷ Això sí, amb el risc de potencials tensions inherents en fer intervenir diverses mans sobre un mateix paper. I amb els

rebré a mercè se encoman a algun official de la casa la resposta, perquè se offereixen moltas cosas que nescessitan de resposta y no tenint-la resto suspès per temor de errar en lo feador (sic).»

92. Ibídem, ítem 111, 20.IX.1635: «Vuy [h]a un mes partí de aqueixa ciutat per aquesta y en est temps tinch scritas a vostra senyoria quatorse o quinze cartes y ninguna d'ellas supèrflua, y en resposta d'ellas sols me trob ab una de vostra senyoria. És gran desconuelo per a mi perquè desijo asertar y no tenint resolució de vostra senyoria vaig [ti]tubejant». Els dies 23 i 26 (ítems 111 i 116) s'alegraria de tenir notícies fresques i pregaria que, puix que semblava haver-hi tantes directrius esbossades, algú dediqués un temps a concretar-les.

93. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Amargós, 4.IX.1635. Aquest síndic concebria una proposta per garantir un creuament de cartes setmanal entre ell, a Girona, i el municipi de Tortosa, tot vetllant per neutralitzar la distorsió de l'atrafegat Joan Pere Fontanella al nus d'enllaç, Barcelona. Detallaria els agents que assegurarien els ports de cartes, llur retribució, els llocs i la forma dels lliuraments, etc.: «Me par que fent-[h]o d'esta manera tots trindrem resposta cada semana que aguardar. Dant a fer-[h]o per misser Fontanella seran les cartes tart aribar-les así, perquè ell té ses ocupacions y no dexa les sues per les agenes, y ara [h]o [h]e vist, que ninguna cosa millor que la esperiència, perquè algun dia se porà oferir alguna cosa de pressa que, si [h]o cometem a misser Fontanella, seria tart, perquè [h]auríem d'estar a ell si les enviaria o no, y axí me par que seria milor per est camí y serà més asertat y confiat».

94. Vegeu com Francesc Millet, advocat de Tortosa a Girona recelaria de l'acapament de feina de Fontanella, romàs a Barcelona. Ibídem, Amargós, 6.VI.1635: «Perquè lo senyor misser Fontanella me [h]a escrit que li tornàs a enviar dit memorial per voler-ne fer un altre sobre d'ell, lo [h]e fet copiar perquè lo senyor misser Millet [h]a volgut que-n restàs còpia en son poder, y me [h]a paregut que lo senyor misser Millet s'és un poch enujat de què misser Fontanella [h]o [h]aga enviat a demanar, lo memorial, y que des de Barse-lona enfora [h]o vol tot fer, no contentant-se'n que quant lo negosi és alí s'[h]o pren tot, que si se [h]agués de fer memorial per esta contensió ga-ll'[h]aguera sabut fer misser Millet».

95. AHCB, CdC, 1B-X-72 (CR), ítem 53, Joan Païssa, 7.VI.1635: en relació a una causa de Barcelona contra els trinitaris descalços, Rafael Puig procediria a informar el relator i a fer una allegació jurídica per als magistrats malgrat els consellers havien anunciat que n'enviaven una de redactada per Fontanella.

96. Ibídem, ítem 156, Joan Païssa, 25.X.1635.

97. ACTE, FT, vol. 18 (CR), Fontanella, 6.VI.1635 i Amargós, 6 i 22.VI.1635.

procuradors com a mitjancers, condemnats a fer un paper d'estrassa.⁹⁸

EL DESENLLAÇ I EL BALANÇ D'AQUEST EPISODI HISTÒRIC

Un dels motius pel qual la Reial Audiència, la Batllia General o l'Ofici del mestre racional no veurien consolidat del tot el seu funcionament a Girona seria la perpètua amenaça d'una nova mesura unilateral de l'aparell regi que en decretés el retorn a Barcelona,—la seva seu natural i, per a molts, l'única constitucional. Perquè tal cosa passés, des de la perspectiva del duc de Cardona, caldria que el cap i casal s'avingués a fer-se perdonar del monarca les insolències passades amb un servei notable. Des del punt de vista del Consell de Cent, fóra oportú un gest de generositat de la capital envers el rei amb la confiança certa de rebre'n algunes mercès. Hom tendria il·lusòriament a creure imminent el congraciament entre les dues grans instàncies de poder —i correrien els rumors del retorn— cada cop que es produïssin períodes de vacances de la judicatura. Així s'esdevindria des d'unes dates tan primerenques com l'agost de 1635, quan a penes feia tres mesos que les causes se substanciaven a les ribes de l'Onyar.⁹⁹ Tornaria a passar el desembre del mateix any,¹⁰⁰ en què no faltarien notícies contradictòries a causa de la brama que Felip III (IV) pogués anar a Tortosa per celebrar-hi Corts.¹⁰¹ I no sols parlem de rumors, sinó també de pressions fortes de part dels mateixos magistrats, alts oficials regis i el seu personal auxiliar. El gener de 1636, després de les festes de Nadal, es mostrarien especialment combatius, fins al punt d'adreçar una petició formal a la cort, per quedar-se definitivament a Barcelona, o almenys per celebrar el Carnestoltes en els respectius cercles familiars i socials.¹⁰² Al final la sola menció per part del virrei de la

98. Ibídem, Amargós, 7.IX.1635. Assabentat que l'advocat Rafel Bofill volia esmenar una alegació elaborada per Fontanella a Barcelona i ja impresa, consultaria els rectors del municipi tortosí. Deixaria ben clar que no volia ser ell qui corregés l'olotí: «Vegen vostres magnificències si gusten que se adobe [l'allegació] así en Girona, que así se adobarà y tornarem a estanpar, y, sinó, vostres magnificències sien servits de escriure al senyor misser Fontanella que adobe axò que a vostres magnificències los aparrà que adobe, perquè no m'[h]e etrevit a scriure-lo-[h]y, perquè millor estarà a vostres magnificències escriure-lo-[h]y que a mi». La proposta de modificacions arribaria a oïdes de Fontanella, que replicaria el 19.IX: «Jo reb de bona gana que qualsevol persona me advertesca de qualsevol cosa que fassa remediar en lo que jo escric, y assò ho dit ab tota veritat, emperò en lo cars del memorial de la contentió asseguro no [h]y ha què esmenar (...) Ab tot, si-n volen llevar ho digan y [h]u assenyalen, que tornarem-ho a estampar.»

99. Ibídem, Amargós, 1.VIII.1635, especulant amb què les sessions de la Reial Audiència posteriors a les vacances d'estiu es poguessin reprendre a Barcelona.

100. Ibídem, Fontanella, des de Girona, 14.XII.1635: «[H]aurien de donar orde de enviar a cercar a mossèn Amargós perquè vinga a Barcelona, pus [durant les festes de Nadal] assí no farà res (...) y després veurem <h>a-hont se farà negoci.»

101. Ibídem, Amargós, des de Girona, 27.XII.1635 —1636 a l'època, puix que els anys es comptaven des del dia de Nadal— i 1.I.1636.

102. Ibídem, Amargós, des de Girona, 14.I.1636: «Estos senyors (i. e. els oficials regis) [h]y fan tot el que poden per no tornar así a Gerona, que [h]an replicat a Madrit y estan aguardant lo coreu per vere

possibilitat de privar-los de càrrecs els faria desfil·lar a tots, un rere l'altre, per reprendre les sessions a la ciutat de l'Onyar devers el 20 de febrer.¹⁰³ L'estiu de 1636, en canvi, tothom tindria coll avall el retorn de l'Audiència civil vicerègia a Girona després de vacances, puix que constava el fracàs dels intents negociadors entre Barcelona i un duc de Cardona en vies de veure's concedida de nou la dignitat virregnal. La secció criminal, per la seva banda, no tornaria pas a Perpinyà sinó que es reinstal·laria de manera estable al cap i casal.¹⁰⁴ La història que ens ha ocupat s'apropava al seu terme.

El 24 de gener del 1637 el Consell de Cent resol·liria oferir a Felip III (IV) un nou servei de quaranta mil cinc-centes lliures. El virrei l'acolliria de grat i donaria peu al retorn a Barcelona, sobtat i precipitat —amb tres dies de marge—, de les sales del canceller i el regent la Cancelleria, de la Batllia General, dels homes que hi exercien oficis auxiliars, dels operadors jurídics no gironins que hi pullulaven i de l'abundant paperassa.¹⁰⁵ La restitució completa al cap i casal de l'aparell regi ordinari provincial tindria gran ressò i permetria posar fi a un període anòmal, entre Perpinyà i Girona, d'un total de dos anys, sis mesos i vint-i-sis dies: tindria cura de precisar-ho Bartomeu Llorenç en son dietari.¹⁰⁶ La satisfacció, com sempre, no seria unànime. Els operadors jurídics com el procurador Francesc Amargós sí que la sentirien perquè els processos —una vegada arribessin, en qüestió d'una setmana¹⁰⁷— tornarien a rutllar amb la velocitat d'antany:

lo que serà d'ells, però segons me [h]a escrit lo senyor misser Guerau que lo més sert és que tomeran més prest del que ells no voldrien i-s pensen». Vegeu també la seva carta de 28.I.

103. Ibídem, Josep Païssa, notari a Barcelona, als procuradors de Tortosa, 13.II.1636, i Amargós, des de Girona, 18.II.1636. ACA, M. R., vol. 757, fol. 272v-274r, l'Ofici del mestre racional el 20.II encara expedia certificats des de Barcelona; del 1.III ençà des de Girona. ACA, B. G., vol. 905, fol. 108r, la Batllia General també s'activaria a Girona el mes de març.

104. ACTE, FT, vol. 19 (CR), Fontanella, 13.VIII.1636: «Lo senyor governador se'n vingué assí (i. e. a Barcelona) estos dies ab lo Concell criminal per arribar a la jornada de aquí. Lo criminal, ab los demés que-s trobaven assí, se iuntaren per veure què se [h]avia de fer, si farien negoci en Gerona no obstant no [h]y fos lo governador, y resolgueren que sí, y axí tots los del civil se'n tornen per a ser allí a 20 per fer negoci. Assò és lo que passa. També se diu per molt cert que lo senyor duc de Cardona tornarà a ser virrey.» Francesc Millet, 10. IX.1636: «Lo senyor duc de Cardona, al que se entén, arribarà en esta ciutat [de Barcelona] divendres <h>o disapte havent dextat uberta la Audiència en Gerona y se detindrà assí ab lo criminal, y se ha de témer que se'n tornarà prest [a Girona] no assentant-se las differències d'esta ciutat, que segons se veu no estan encara molt encaminades.» ACA, Canc., vol. 5581, fol. 15, prorrogació de la Reial Audiència a Girona per a 15.IX.1636, decretada pel canceller a Perpinyà el 4.IX. ACA, R. A., Conclusions criminals, vol. 44, fol. 87r i ss., el 15.IX.1636 també es reprenen amb regularitat les provisions criminals a Barcelona.

105. ACTE, FT, vol. 19 (CR), Francesc Amargós, 26.I.1637, certifica que els operadors jurídics ubicats a Girona com ell s'assabentaven aquell dia que les sales civils reprendrien les funcions el 30.I a Barcelona. ACA, B. G., vol. 905, fol. 146v-148v, el darrer acte comú de la Batllia a Girona data de 21.I.1637.

106. A. Simon i Tarrés (cur.), *Cròniques de la Guerra dels Segadors*, Barcelona, Curial, 2003, p. 69.

107. El retorn a Barcelona de tots els dossiers desplaçats es consumaria entorn del 12.II.1637 —ACTE, FT, vol. 19 (CR), Francesc Amargós, 11.II: «Los procesos encara no són arribats de Gerona, di[u] en que arribaran esta nit o demà, y encontrent reprenedrè los negocios en lo estat qu'estaven quant la porogatió arribà en Gerona.»

«Gràsies a Déu que és estat servit tornar-nos a esta ter[r]a. (...) Posada l'Audiència en Barcelona, los negosis aniran més corrent».¹⁰⁸

Ara bé, després de tanta animació, Girona cauria en un cert estat d'ensopiment, i també els homes que ocasionalment hi havien multiplicat la feina habitual. La ciutat de l'Onyar no deixaria passar l'ocasió de mantenir una bona entesa amb el duc de Cardona l'agost següent: tenir-lo satisfet podia ser oportú si Barcelona tornava a la indocilitat. Li concediria cent homes armats per a la campanya imminent al Rosselló contra els francesos, un gest del qual el virrei faria gran publicitat, amb l'esperança que altres municipis de Catalunya l'imitessin.¹⁰⁹

La intensificació de les campanyes bèl·liques als darrers anys de la dècada seria un impediment més a la normalització i reactivació dels alts tribunals a la província en unes condicions correctes. L'enviament dels integrants del Reial Consell arreu de la geografia del país per reclutar més forces armades acabaria d'enfonsar-los el poc prestigi que els pogués quedar. A principis del segle, un celebrat relat popular n'havia situat uns quants a l'infern; les visites dels regents Diego Clavero i José Pérez de Banyatos havien ensenyat uns quants dels seus draps bruts; les prorrogacions encadenades des de l'estiu de 1634 i el funcionament a mig gas del període gironí els havien acabat de fer estranys als advocats i als clients que sostenien la societat catalana. El malaurat destí de molts d'ells el juny de 1640, enmig de les turbulències socials del Corpus de Sang, i el desembre del mateix 1640, en la dinàmica secessionista, sorprendria poca gent del país, i encara en deixaria menys d'indiferent.¹¹⁰

De la capitalitat jurisdiccional catalana a Girona entre el maig de 1635 i el gener de 1637 en quedarien testimonis escassos i esparços. I sempre ben galdosos. Així, Diego Monfar i Sors, en recopilar les conclusions civils de l'etapa gironina de l'Audiència civil, entendria que fossin poques per la gran incomoditat de tots els dignataris i operadors jurídics forçats al trasllat pel rei Catòlic:

«Conclusiones que secuntur facte fuerunt in civitate Gerunde ad quam iussu regis catolici tunc comitis Barcinone fuit Regia Audientia translata et ob incomoditatem iudicum litigantium scribanum et procuratorum que magna erat fuerunt ibi modice cause expedite et ego Didacus Monfar miles et regius archivarius qui conclusiones de tempore dicti regis catolici scribendas suscepi solum de anno MDVXXXVI inveni sequentes quas quanta potui diligentia et cura quesi».¹¹¹

I Joan Pere Fontanella, en el capítol 104.7-8 del primer volum de les seves *Sacri Regij Senatus Cathalonie decisiones* (Barcelona, Pere Lacavalleria), editat el 1639, de forma mig incidental —enmig d'una reflexió sobre *restitutio in integrum* i sobre competència jurisdiccional a Catalunya—, trauria a col·lació un pèl forçadament: a) que fou una ordre del monarca la que ordenà el trasllat de la Reial Audiència de la seva seu barcelonina antiga a Girona —reivindicaria així la legitimitat del factor temporal—; b) que, ben diversament, fou la misericòrdia de Déu, que s'apiadà dels pobres, la que motivà el retorn del tribunal al cap i casal; c) que podrien succeir grans desordres al país en cas de reproduir-se una mudança similar —entemem així la lacònica apel·lació al bé de la república que serveix de colofó al fragment:

«Nunc addo, inibi tractari quaestionem, quae potuit his miserabilibus annis in praxi facile contingere, cum mandato regio Senatus mutavit suum antiquum domicilium ab urbe Barcinonae, ad civitatem Gerundae, quid faciendum de causis, quae inter cives Barcinonae, a Curia regentis vicariam Barcinonae proprii iudicis civium, reperiebantur evocatae ad Regiam Audientiam. (...) De qua quaestione nihil ego dicendum hic putavi, quia iam non continget amplius cum iam, Dei gratia, qui misertus fuit pauperum, Regia Audientia redierit ad suum locum, nec permittet ulterius, secundum suam misericordiam, ab eo recessuram. Sic credimus, et speramus in nostrae Reipublicae bonum.»

108. Ibídem, Francesc Amargós, 4.II.1637.

109. J. Busquets, *La Catalunya del Barroc*, cit., vol. II, p. 90 i 95 i s.: Jeroni de Real seria molt lacònic en la menció del retorn dels tribunals regis a Barcelona i molt loquaç en relació als cent homes i les condicions de llur servei. Vegeu a ACA, Canc., vol. 5581, fol. 25v-26v, les crides públiques notificant la concessió de cent homes pel Consell General de Girona de 13.VIII.1637 a fi d'incentivar altres localitats.

110. El cas estrany d'en Pere Porter, adaptat per David Pujol i magníficament il·lustrat per Ignasi Esteve, Girona, Bàlec Llibres, 2007, p. 22. J. L. Palos, *Els juristes i la defensa de les Constitucions*, cit., p. 104 i s. sobre les visites, p. 122 i s. sobre el càstig popular als alts magistrats regis.

111. ACA, R. A., *Conclusiones civiles*, vol. 138.1, fol. 1r. A la nota 10 hem localitzat les conclusions civils de l'època gironina. Advertiment: el 'tunc' del fragment transcrit seria posteriorment cancel·lat.